

Γλωσσάρι

Σσαμπάτ (Σάββατο)

Η έβδομη μέρα της εβδομάδας, κατά τους εβραίους. Σύμφωνα με την εβραϊκή παράδοση, τη μέρα αυτή ο άνθρωπος πρέπει να αναπαύεται απέχοντας από κάθε είδους εργασία ή δημιουργία, να απαλάσσεται από τις καθημερινές έγνοιες και να ασχολείται με την εξύψωση και την καλλιέργεια του πνεύματος.

Υπάρχουν δύο ερμηνείες για αυτή τη Μισβά (εβραϊκός νόμος):

1. Για να θυμόμαστε ότι η δημιουργία του κόσμου σύμφωνα με τη Γένεση διήρκεσε έξι μέρες ενώ την έβδομη ο Θεός αναπαύθηκε. «Εν γαρ εξ ημέραις εποίησε Κύριος τον ουρανόν και την γην και την θάλασσαν και πάντα τα εν αυτοίς και κατέπαυσε τη ημέρα τη εβδόμη, δια τούτο ευλόγησε Κύριος την ημέραν την εβδόμην και ηγίασεν αυτήν.» (Εξοδος Κ', 11). Συνεπώς κάθε είδους εργασία απαγορεύεται την ημέρα του Σαββάτου.
2. Για να θυμόμαστε ότι το έθνος του Ισραήλ ήταν υποδουλωμένο στην Αίγυπτο και ο Θεός τους απελευθέρωσε: «και μνησθήση ότι οικέτης ήσθα εν γη Αιγύπτω και εξήγαγε σε Κύριος ο Θεός σου εκείθεν εν χειρί κραταία και εν βραχίονι υψηλώ, δια τούτο συνέταξέ σοι Κύριος ο Θεός σου ώστε φυλάσσεσθαι την ημέραν των σαββάτων και αγιάζειν αυτήν.» (Δευτερονόμιον Ε', 15). Η ανάμνηση της εξόδου από την Αίγυπτο παραπέμπει στις έννοιες της δικαιοσύνης και της κοινωνικής ισότητας.

Η έννοια του Σαββάτου στον Ιουδαϊσμό συμβολίζει την αρχή του σεβασμού για την ιερότητα της ζωής, αποτελεί έκφραση της ικανότητας του ανθρώπου να εξουσιάζει το χρόνο καθώς και μια εκδήλωση ορθών κοινωνικών σχέσεων.

Φιχόνες

Οι Φιχόνες ήταν το τυπικό φαγητό του Σσαμπάτ των Εβραίων της Θεσσαλονίκης. Πρόκειται για ένα μαγειρευτό φαγητό, η ιδιαιτερότητα του οποίου συνίσταται στο ότι μαγειρεύεται για πολλές ώρες σε σιγανή φωτιά. Τα υλικά ποικίλλουν ανάλογα με τις συνήθειες της κάθε ομάδας, αλλά συνήθως περιλαμβάνουν πατάτες, κρέας, φασόλια, δημητριακά και αυγά. Το παρατεταμένο μαγείρεμα έχει ως αποτέλεσμα όλα τα υλικά να παίρνουν στο τέλος ένα σκούρο καφέ χρώμα. Το πιάτο αυτό είναι αποτέλεσμα της απαγόρευσης να μαγειρεύει κανείς το Σάββατο, καθώς και ν' ανάβει φωτιά. Για να υπάρχει όμως ζεστό φαγητό στο τραπέζι του Σαββάτου, χρειάστηκε να επινοηθεί ένα φαγητό που μπορούσε να μείνει πολλές ώρες στη φωτιά, από την Παρασκευή, χωρίς να καεί.

Η Τορά (Πεντάτευχος)

Το όνομα που δίνεται στα πέντε πρώτα βιβλία της Παλαιάς Διαθήκης, γνωστά επίσης ως τα πέντε βιβλία του Μωυσή. Σύμφωνα με την εβραϊκή παράδοση, ο Θεός υπαγόρευσε την Τορά στο Μωυσή στο Όρος Σινά, κατά τη διάρκεια της περιπλάνησης των γιών του Ισραήλ στην έρημο, στην πορεία τους από την Αίγυπτο στη Γη του Ισραήλ.

Τα βιβλία που αποτελούν την Τορά είναι:

Γένεσις – περιγράφει τη δημιουργία του κόσμου και την ιστορία των πατέρων του έθνους του Ισραήλ (Αβραάμ, Ισαάκ και Ιακώβ με τους 12 γιους του).

Έξοδος – αφηγείται την ιστορία της εξόδου από την Αίγυπτο, την αποδοχή της Τορά και την κατασκευή της Κιβωτού της Διαθήκης (Μισκάν στα εβραϊκά), ενός φορητού ναού που φτιάχτηκε στην έρημο μετά την Έξοδο από την Αίγυπτο.

Λευιτικόν – αναφέρεται ιδιαίτερα στο ρόλο των ιερέων και το Ναό.

Αριθμοί – περιγράφει την περιπλάνηση των εβραίων στην έρημο, προς τη γη του Ισραήλ.

Δευτερονόμιον – γράφτηκε για τη νέα γενιά, εκείνη που γεννήθηκε στην έρημο, και για το λόγο αυτό περιγράφει ξανά τα γεγονότα και τους νόμους που αναφέρθηκαν στα προηγούμενα βιβλία, ως προετοιμασία πριν την είσοδό τους στη γη του Ισραήλ.

Πέσαχ (εβραϊκό Πάσχα)

Είναι μια από τις τρεις προσκυνηματικές εορτές που αναφέρονται στην Τορά.

Το όνομα της γιορτής προέρχεται από μια εβραϊκή λέξη που σημαίνει «προσπερνώ» και παραπέμπει στη χειρότερη από τις δέκα πληγές του Φαραώ, τη θανάτωση όλων των πρωτότοκων αρσενικών παιδιών. Ο θεός «προσπέρασε» τα σπίτια των γιών του Ισραήλ, σώζοντάς τους από την πληγή που χτύπησε τα σπίτια των αιγυπτίων.

Το Πέσαχ εορτάζεται τον εβραϊκό μήνα Νισάν (που συμπίπτει με τα τέλη Μαρτίου, αρχές Απριλίου) σε ανάμνηση της απελευθέρωσης του εβραϊκού έθνους από τη σκαβιά στην Αίγυπτο.

Την παραμονή του Πέσαχ, στο σπίτι γίνεται μια ειδική τελετή, που ονομάζεται **Σέδερ** και σημαίνει «σειρά» στα εβραϊκά. Κατά τη διάρκεια του Σέδερ διαβάζεται η **Αγκαδά**, ένα κείμενο που αφηγείται την ιστορία της εξόδου από την Αίγυπτο και συνοδεύεται από τραγούδια και τελετουργικές πράξεις που σκοπό έχουν να θυμίσουν τα γεγονότα της Εξόδου. Ένα από τα σημαντικότερα στοιχεία του Σέδερ είναι το εορταστικό τραπέζι, με φαγητά που έχουν συμβολικό νόημα. Το Πέσαχ διαρκεί επτά ημέρες, κατά τις οποίες απαγορεύεται η κατανάλωση ψωμιού. Αντί για ψωμί, τις μέρες του Πέσαχ τρώνε Ματσά, δηλαδή άζυμο άρτο, από ζυμάρι που δε φούσκωσε. Αυτό γίνεται σε ανάμνηση της βιασύνης με την οποία οι εβραίοι έφυγαν από την Αίγυπτο, που ήταν τόση, ώστε δεν είχαν χρόνο να αφήσουν το ψωμί να φουσκώσει. Το Πέσαχ είναι επίσης η γιορτή της άνοιξης. Αυτή την εποχή το κριθάρι είναι έτοιμο για θερισμό στη Γη του Ισραήλ. Κατά την εποχή του Ναού (ο Ναός βρισκόταν στην Ιερουσαλήμ και ήταν το θρησκευτικό και τελετουργικό κέντρο του έθνους του Ισραήλ από τον δέκατο αιώνα π.Χ. ως τον πρώτο αιώνα μ.Χ.), οι Ισραηλίτες έφερναν στο ναό κριθάρι από την πρώτη σοδειά.

Σαβουότ (εβραϊκή Πεντηκοστή)

Μια από τις τρεις προσκυνηματικές εορτές που αναφέρονται στην Τορά. Η λέξη σημαίνει «εβδομάδες», και οφείλεται στο ότι εορτάζεται επτά εβδομάδες από τη μέρα που η θυσία της πρώτης σοδειάς προσφέρεται στο Ναό κατά τη διάρκεια του Πέσαχ.

Η γιορτή συμπίπτει με το θερισμό και την εμφάνιση των πρώτων φρούτων και λαχανικών. Παλαιότερα οι άνθρωποι έφερναν στο ναό τα πρώτα φρούτα ως θυσία στο Θεό. Ονομάζεται επίσης και Γιορτή της Αποδοχής της Τορά, γιατί, σύμφωνα με την εβραϊκή παράδοση, αυτή την ημέρα η Τορά δόθηκε στους γιούς του Ισραήλ στο Όρος Σινά, όπου ο Θεός αποκαλύφθηκε και δίδαξε στους ανθρώπους τις δέκα εντολές που αργότερα χαραχθηκαν σε πέτρινες πλάκες.

Μερικά από τα έθιμα της γιορτής:

- ❖ Το σπίτι στολίζεται με φύλλα και κλαδιά. Παλιότερα συνήθιζαν να διακοσμούν τη συναγωγή με τα πρώτα φρούτα και δημητριακά της σοδειάς, που συμβολίζουν όχι μόνο την αρμονία με τη φύση, αλλά και το μύθο που λέει ότι το Όρος Σινά άνθισε κατά τη διάρκεια της παράδοσης της Τορά.

- ❖ Ολονύχτια ανάγνωση της Τορά. Σύμφωνα με το έθιμο πρέπει κανείς να μείνει άγρυπνος όλη τη νύχτα μελετώντας την Τορά.
- ❖ Κατανάλωση γαλακτοκομικών προϊόντων. Σύμφωνα με την παραδοσιακή ερμηνεία, η αποδοχή της Τορά ανέβασε τους γιούς του Ισραήλ σε ένα τόσο ανώτερο πνευματικό και ηθικό επίπεδο, που για ένα διάστημα ήταν σαν τον Άνθρωπο πριν από το προπατορικό αμάρτημα, σε αρμονία με τη φύση, και ακολουθούσαν την απαγόρευση κατανάλωσης κρέατος που ίσχυε ως την εποχή του Νώε.

Γιομ Κιπούρ (Μέρα Εξιλασμού)

Τιμάται τη δέκατη μέρα του εβραϊκού μήνα Τισρέι. Τη μέρα αυτή οι γιοί του Ισραήλ νηστεύουν επί 25 ώρες. Την εποχή του Ναού, ο Μέγας Αρχιερέας πρωτοστατούσε σε μια τελετή που σκοπός της ήταν η εξιλέωση των αμαρτιών του ίδιου, των άλλων ιερέων και όλου του λαού του Ισραήλ. Μετά την καταστροφή του Ναού δεν υπήρχε πλέον Αρχιερέας για να κάνει την τελετή, οπότε κατά το Γιομ Κιπούρ, παράλληλα με τη νηστεία, οι άνθρωποι περνούν τη μέρα προσευχόμενοι στη συναγωγή.

Πουρίμ

Μια γιορτή σε ανάμνηση της ιστορίας που περιγράφεται στο Βιβλίο της Εσθήρ (ένα από τα βιβλία της Παλαιάς Διαθήκης). Το 586 π.Χ. το βασίλειο του Ιούδα καταλύθηκε και οι εβραίοι εξορίστηκαν από τους Βαβυλώνιους, οι οποίοι και κατέστρεψαν το Ναό του Σολομώντα. Αργότερα η Βαβυλώνα κατακτήθηκε από τους Πέρσες.

Η γιορτή του Πουρίμ τιμά το θαύμα της σωτηρίας των εβραίων από τις μηχανορραφίες του Χαμάν, ο οποίος ήταν ηγετική προσωπικότητα του Περσικού βασιλείου και σκοπός του ήταν να τους θανατώσει όλους.

Το Πουρίμ γιορτάζεται το μήνα Αδάρ, που συμπίπτει περίπου με το Φεβρουάριο.

Τα έθιμα του Πουρίμ περιλαμβάνουν:

1. Μεγαλόφωνη ανάγνωση της Μεγκιλάτ Εστέρ (του βιβλίου της Εσθήρ). Σύμφωνα με το έθιμο, κάθε φορά που αναφέρεται το όνομα του Χαμάν, οι ακροατές κάνουν θόρυβο χρησιμοποιώντας ροκάνες.
2. Τρόφιμα και ποτά δίνονται ως δώρα (Μισλοχεί Μανότ) σε φίλους και γνωστούς.
3. Ελεημοσύνη προς τους φτωχούς.
4. Ένα εορταστικό δείπνο με πολύ κρασί.
5. Μεταμφιέσεις.

Μπαρ Μιτσβά

Η ονομασία των δέκατων τρίτων γενεθλίων ενός αγοριού. Από τη μέρα αυτή το αγόρι αναλαμβάνει να τηρήσει τους εβραϊκούς νόμους ως ενήλικας. Συνήθως η ημέρα γιορτάζεται με μια ειδική τελετή στη συναγωγή κατά την οποία το αγόρι διαβάσει ένα απόσπασμα από την Τορά μπροστά σε όλους τους προσευχόμενους. Η τελετή γίνεται το πρώτο Σάββατο μετά τα γενέθλια του παιδιού και, σύμφωνα με το έθιμο, ακολουθεί ένα εορταστικό γεύμα.

Η Εβραϊκή Κοινότητα (Καχάλ)

Η εσωτερική οργάνωση των εβραίων σε κάθε πόλη ή οικισμό. Αυτή η μορφή οργάνωσης των Ισραηλιτών αποτελεί μοναδικό φαινόμενο και χρονολογείται

από την εποχή του Δεύτερου Ναού έως σήμερα. Σχηματίστηκε με σκοπό να βοηθήσει στην τήρηση των νόμων, να προωθήσει την πρόνοια και τις φιλανθρωπικές οργανώσεις και να επιτρέψει τη λήψη αποφάσεων με βάση την Τορά. Από τα τέλη του Μεσαίωνα η μορφή της εβραϊκής κοινότητας έχει μείνει αμετάβλητη. Επικεφαλής βρίσκεται το «Καχάλ» (ή «Μα-αμάντ» στις Σεφαρδίτικες κοινότητες), ένα είδος συμβουλίου που εκλέγεται μια φορά το χρόνο από ένα μέρος των μελών της κοινότητας. Το Καχάλ επιλέγει μια επιτροπή δημογερόντων που αναλαμβάνουν τα διοικητικά καθήκοντα της κοινότητας, τους συλλογείς τελών (Γκαμπάι), τους υπεύθυνους για θέματα φιλανθρωπίας και για τη μελέτη της Τορά, καθώς επίσης και τους Ραββίνους, τους Κάντορες (ψάλτες της Συναγωγής) και τους Σσοχέτ (τους σφαγείς που αναλαμβάνουν τη, σύμφωνα με τον εβραϊκό νόμο, τελετουργική θανάτωση των ζώων.)